

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Zasoby ludnościowe i procesy demograficzne wybranych miast peryferyjnych województwa śląskiego i opolskiego

Author: Bożena Pactwa

Citation style: Pactwa Bożena. (2012). Zasoby ludnościowe i procesy demograficzne wybranych miast peryferyjnych województwa śląskiego i opolskiego. W: A. Bartoszek, U. Swadźba (red.), "Aktywizacja edukacyjna i zawodowa mieszkańców a jakość życia w miastach peryferyjnych" (S. 37-62). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Bożena Pactwa

Zasoby ludnościowe i procesy demograficzne wybranych miast peryferyjnych województwa śląskiego i opolskiego

Analiza demograficzna wybranych miast peryferyjnych województwa śląskiego i opolskiego została oparta na danych statystycznych pozyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego. Większość z nich dotyczy okresu 1995—2008. Wybór tego okresu wynikał z jednej strony z dostępności danych z tych lat, z drugiej ze specyfiki okresu, w którym zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i lokalnym zaszły zmiany, a często też doszło do odwrócenia procesów demograficznych tak w ruchu naturalnym, jak i migracyjnym. Konsekwencją tego była modyfikacja stanu i struktury ludności, co można zaobserwować także w badanych miastach.

Prezentowana analiza badanych miast dotyczy:

- stanu i struktury ludności,
- ruchu naturalnego,
- ruchu wędrownego.

Na podstawie tak przeprowadzonej diagnozy uzyskano obraz potencjału społeczno-demograficznego w badanych miastach, stanowiący fundament funkcjonowania i rozwoju ich kapitału ludzkiego.

1. Liczba ludności badanych miast w okresie 1995—2008

Miasta peryferyjne objęte badaniem są zróżnicowane pod względem liczby ludności w nich zamieszkującej. Największym zbiorowiskiem miejskim jest Racibórz, który w 2008 roku liczył 56 727 mieszkańców, następnie Nysa (46 592), Lubliniec (23 992) oraz najmniej zaludniony Głogówek (5 810).

We wszystkich badanych miastach w latach 1995—2008 liczba mieszkańców spadła. Złożyły się na to zarówno procesy wynikające z ruchu naturalnego, jak i wędrownego ludności. Szczegółowa analiza wskaźników obrazujących te zjawiska przedstawiona zostanie poniżej. Jest to tendencja widoczna także na poziomie ogólnopolskim, gdzie w interesującym nas okresie liczba ludności zmniejszyła się z 38 609 399 mieszkańców w roku 1995 do 38 135 876 w roku 2008, co oznacza, że ubytek liczby ludności w tym okresie wyniósł niespełna 1,23% (za wyjściowe 100% przyjęto liczbę ludności z 1995 roku).

Szczegółowe dane przedstawia tabela 1. i wykres 1.

TABELA 1. Liczba ludności w badanych miastach w latach 1995—2008

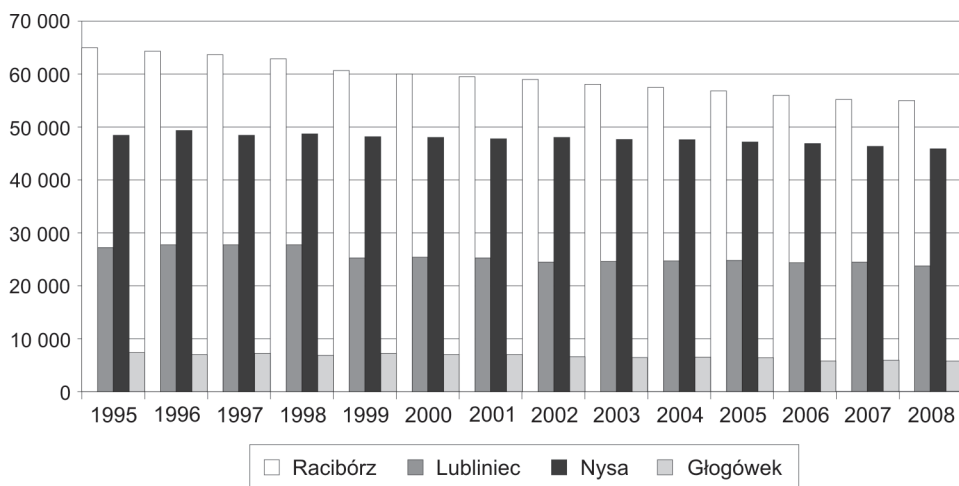
Rok	Racibórz	Lubliniec	Nysa	Głogówek
1995	65 041	26 961	48 899	6 630
1996	64 961	26 979	49 014	6 567
1997	64 523	27 020	48 848	6 469
1998	64 273	27 173	48 810	6 411
1999	60 741	24 669	48 336	6 451
2000	60 132	24 664	48 234	6 410
2001	59 612	24 673	48 194	6 362
2002	59 290	24 457	48 173	6 144
2003	58 778	24 372	47 959	5 948
2004	58 310	24 359	47 793	5 904
2005	57 755	24 242	47 545	5 846
2006	57 170	24 172	47 333	5 764
2007	56 919	24 126	47 027	5 742
2008	56 727	23 992	46 592	5 810

ŹRÓDŁO: Główny Urząd Statystyczny.

W wybranych miastach peryferyjnych tendencja ta rysuje się o wiele wyraźniej. Obrazuje to wykres 2.

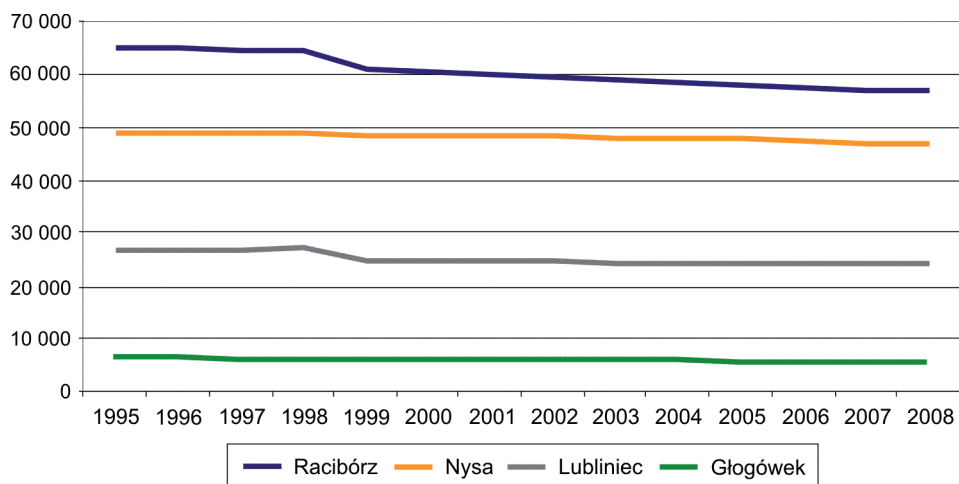
Analizując ubytek liczby ludności w badanych miastach, należy wskazać fakt, że w trzech z czterech z nich ubytek ten wynosił około 12,0%. Wyjątkiem była Nysa, gdzie nie przekroczył 5,0%. W dwóch miastach (Raciborzu i Lublińcu) największy spadek liczby ludności zanotowano w 1998 roku.

Dane ilustrujące wspomniane zagadnienie prezentuje tabela 2. i wykres 3.

WYKRES 1. Liczba ludności badanych miast w latach 1995–2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

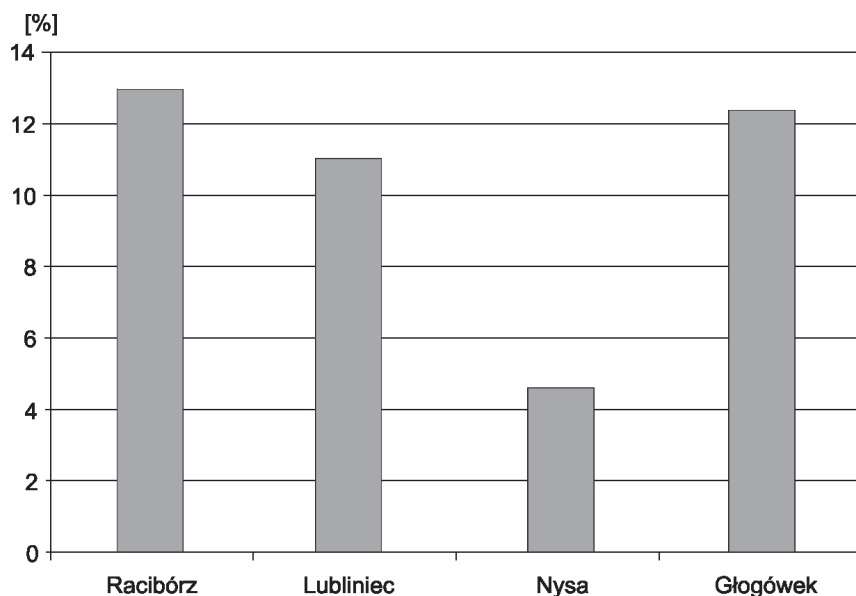
WYKRES 2. Dynamika spadku liczby ludności w badanych miastach

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

TABELA 2. Ubytek liczby ludności w badanych miastach w latach 1995–2008

Miasto	Ubytek (%)
Racibórz	12,78
Lubliniec	11,01
Nysa	4,72
Głogówek	12,37

ŹRÓDŁO: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 3. Porównanie ubytku liczby ludności w badanych miastach w latach 1995–2008

ŹRÓDŁO: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

2. Struktura ludności badanych miast według płci i wieku

Struktura ludności według płci i wieku stanowi podstawę wszelkich analiz demograficznych, gdyż warunkuje natężenie małżeństw, urodzeń i zgonów, a co za tym idzie, również tempo zmian ludności. Struktury te mają olbrzymie znaczenie zarówno w aspekcie społecznym, jak i gospodarczym. Liczba ludności w wieku produkcyjnym jest istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego, a liczba osób w wieku emerytalnym decyduje o skali obciążenia społeczeństwa kosztami utrzymania osób w wieku poprodukcyjnym¹.

Badając strukturę ludności według płci, stosuje się współczynniki feminizacji i maskulinizacji I i II typu. Te pierwsze, zwane także ogólnymi współczynnikami feminizacji i maskulinizacji, odnoszą odpowiednio liczbę kobiet lub mężczyzn do średniej liczby ludności w danym roku na danym terenie. Współczynniki II typu odnoszą natomiast liczbę kobiet do

¹ *Demografia: metody analizy i prognozowania*. Red. M. CIEŚLAK. Warszawa 1992, s. 103.

liczby mężczyzn na danym obszarze w danym roku (współczynnik feminizacji II typu) lub liczbę mężczyzn do liczby kobiet na danym obszarze w danym roku (współczynnik maskulinizacji II typu).

Dla zilustrowania struktury ludności według płci w badanych miastach zastosowano współczynniki I typu (ogólne). Szczegółowe dane przedstawia tabela 3.

TABELA 3. Struktura ludności według płci w badanych miastach w roku 2008

Miasto	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Współczynnik feminizacji (%)	Współczynnik maskulinizacji (%)
Racibórz	29 758	26 968	52	48
Lubliniec	12 293	11 699	51	49
Nysa	24 560	22 032	53	47
Głogówek	3 031	2 778	52	48

ŹRÓDŁO: Obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Charakterystykę struktury ludności według wieku można prowadzić, opierając się na miarach przedstawiających udział ludności poszczególnych grup wiekowych w ogólnej liczbie ludności lub odnosząc te grupy wzajemnie do siebie. Stosuje się przy tym dwa kryteria wyróżniania grup wiekowych: kryterium ekonomiczne, wyróżniające ludność w wieku przedprodukcyjnym (0—17), produkcyjnym (18—59 kobiety i 18—64 mężczyźni) oraz poprodukcyjnym (60+ kobiety i 65+ mężczyźni) lub kryterium biologiczne, dzielące ludność na dzieci (0—14), ludność dorosłą (15—59) i ludność starą (60+).

W niniejszej analizie, dzięki zgromadzonemu dostępnym danym, zastosowano oba kryteria wyróżniania grup ludnościowych i dokonano analizy struktury ludności według wieku zarówno w aspekcie ekonomicznym, jak i biologicznym.

Stosując kryterium ekonomiczne w analizie struktury ludności, można wykorzystać tzw. współczynniki obciążeń ekonomicznych. Charakteryzując strukturę ludności według wieku w badanych miastach peryferyjnych, wykorzystano współczynniki obciążeń ekonomicznych ludności czynnej zawodowo ludnością bierną zawodowo, tzn. ludnością w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, oraz współczynnik obciążenia ludności czynnej zawodowo ludnością w wieku poprodukcyjnym.

Szczegółowe zestawienie liczby osób w poszczególnych grupach wiekowych oraz współczynników obciążeń (dostępne dane tylko dla lat 2002—2008) w badanych miastach przedstawiają tabele 4., 5., 6. i 7.:

TABELA 4. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych oraz współczynniki obciążeń ekonomicznych w badanych miastach w latach 1995–2008

Rok	Racibórz				
	wiek przedprodukcyjny (liczba osób)	wiek produkcyjny (liczba osób)	wiek poprodukcyjny (liczba osób)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)
1995	14 959	43 681	6 401	—	—
1996	14 278	44 005	6 678	—	—
1997	13 608	44 036	6 879	—	—
1998	12 886	44 132	7 255	—	—
1999	11 898	41 567	7 276	—	—
2000	11 223	41 324	7 585	—	—
2001	10 587	41 269	7 756	—	—
2002	10 095	41 220	7 975	55,4	20,9
2003	9 473	41 181	8 124	53,8	21,3
2004	9 031	40 919	8 360	53,0	21,9
2005	8 576	40 672	8 507	52,1	22,4
2006	8 212	40 300	8 658	51,3	22,9
2007	7 896	40 205	8 818	50,4	23,3
2008	7 708	40 629	8 990	50,1	23,8

ŹRÓDŁO: Główny Urząd Statystyczny.

TABELA 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych oraz współczynniki obciążeń ekonomicznych w badanych miastach w latach 1995–2008

Rok	Lubliniec				
	wiek przedprodukcyjny (liczba osób)	wiek produkcyjny (liczba osób)	wiek poprodukcyjny (liczba osób)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)	Współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)
1995	6 039	17 553	3 369	—	—
1996	5 803	17 707	3 469	—	—
1997	5 578	17 906	3 536	—	—
1998	5 334	18 228	3 611	—	—
1999	4 928	16 532	3 209	—	—
2000	4 709	16 689	3 266	—	—
2001	4 552	16 767	3 354	—	—
2002	4 288	16 769	3 400	57,8	21,9
2003	4 107	16 770	3 495	56,5	22,4
2004	3 945	16 812	3 602	55,4	23,0
2005	3 745	16 846	3 642	54,2	23,2
2006	3 652	16 778	3 742	53,9	23,8
2007	3 557	16 736	3 833	53,4	24,4
2008	3 513	16 553	3 926	53,5	25,1

ŹRÓDŁO: Główny Urząd Statystyczny.

TABELA 6. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych oraz współczynniki obciążeń ekonomicznych w badanych miastach w latach 1995–2008

Rok	Nysa				
	wiek przedprodukcyjny (liczba osób)	wiek produkcyjny (liczba osób)	wiek poprodukcyjny (liczba osób)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)
1995	10 333	33 133	5 433	—	—
1996	9 987	33 260	5 767	—	—
1997	9 545	33 253	6 050	—	—
1998	9 021	33 505	6 284	—	—
1999	8 725	33 040	6 571	—	—
2000	8 327	33 068	6 839	—	—
2001	7 958	33 175	7 061	—	—
2002	7 577	33 397	7 199	54,9	23,1
2003	7 235	33 406	7 318	53,4	23,4
2004	6 854	33 497	7 442	52,0	23,7
2005	6 596	33 417	7 532	51,0	23,9
2006	6 329	33 275	7 729	50,8	24,6
2007	6 030	33 026	7 971	50,6	25,5
2008	5 807	32 603	8 182	50,8	26,5

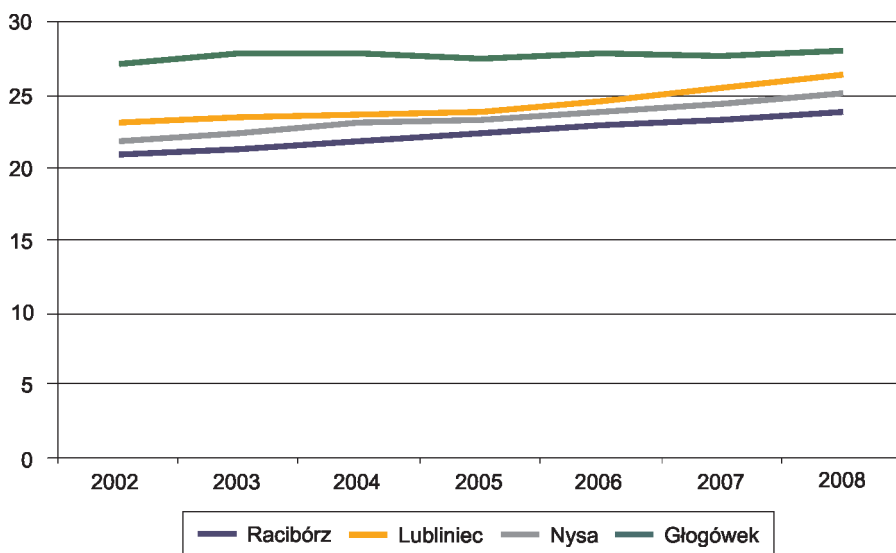
ŹRÓDŁO: Główny Urząd Statystyczny.

TABELA 7. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych oraz współczynniki obciążeń ekonomicznych w badanych miastach w latach 1995–2008

Rok	Głogówek				
	wiek przedprodukcyjny (liczba osób)	wiek produkcyjny (liczba osób)	wiek poprodukcyjny (liczba osób)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)	współczynnik obciążenia ekonomicznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)
1995	1 450	4 365	815	—	—
1996	1 408	4 324	835	—	—
1997	1 319	4 261	889	—	—
1998	1 243	4 227	941	—	—
1999	1 355	4 134	962	—	—
2000	1 274	4 135	1 001	—	—
2001	1 210	4 133	1 019	—	—
2002	1 146	3 996	1 002	67,0	27,2
2003	1 074	3 875	999	66,0	27,9
2004	1 040	3 873	991	65,7	27,8
2005	975	3 893	978	63,6	27,4
2006	910	3 861	993	61,6	27,8
2007	874	3 881	987	60,6	27,6
2008	876	3 910	1 024	59,3	28,1

ŹRÓDŁO: Główny Urząd Statystyczny.

W każdym z badanych miast można zaobserwować te same tendencje zarówno jeśli chodzi o pierwszy, jak i o drugi współczynnik obciążenia ekonomicznego. Współczynnik obciążenia ekonomicznego ludności aktywnej zawodowo ludnością bierną (w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym) wykazuje tendencję spadkową. Ma na to przede wszystkim wpływ malejąca liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, co z kolei jest wynikiem malejącego przyrostu naturalnego. Wzrasta natomiast współczynnik obciążenia ekonomicznego ludności aktywnej zawodowo ludnością w wieku poprodukcyjnym. Tendencja ta utrzymuje się także we wszystkich badanych miastach, przy czym najwyższa wartość wspomnianego współczynnika występuje w Głogówku. Dane zawarte w tabeli 7. wyraźnie pokazują dynamikę spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w latach 1995–2008. Liczba osób w tej grupie w 2008 roku zmniejszyła się w stosunku do stanu z 1995 roku o blisko 40% (39,6%). Wzrastające obciążenie ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym, przy zmniejszającej się liczbie osób w wieku 0–17 lat niesie problemy o charakterze ekonomicznym (problem zabezpieczenia emerytalnego), medycznym (opieka dla seniorów) i społecznym. Zestawienie współczynników obciążenia ekonomicznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym obrazuje wykres 4.:

WYKRES 4. Współczynniki obciążenia ekonomicznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym w badanych miastach w latach 2002–2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wymienione tendencje, zaobserwowane w strukturze ludności według ekonomicznych grup wiekowych badanych miast w latach 2002–2008, ilustruje także zestawienie poszczególnych grup w odniesieniu do ogólnej liczby ludności w danym mieście.

Szczegółowe dane prezentuje tabela 8.:

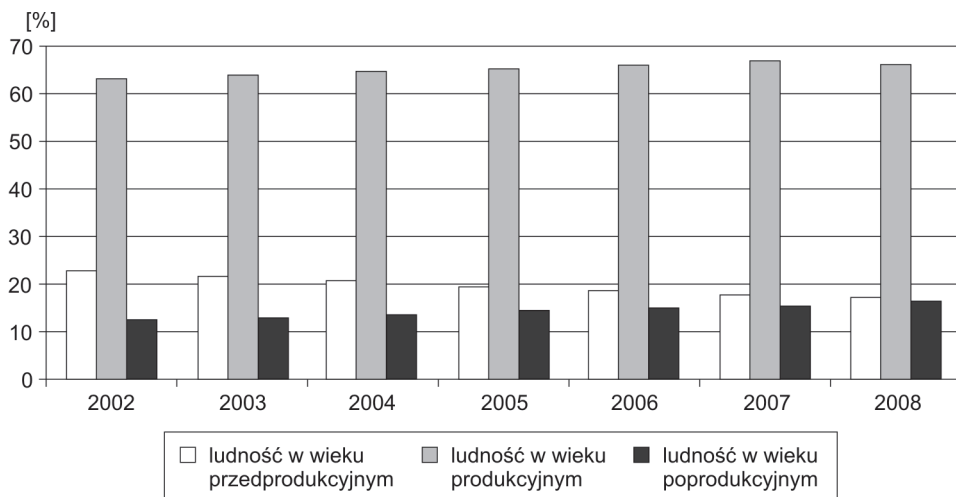
TABELA 8. Udział ludności według ekonomicznych grup wiekowych w ludności ogółem (%)

Rok	W wieku przedprodukcyjnym	W wieku produkcyjnym	W wieku poprodukcyjnym
Racibórz			
2002	22,2	64,4	13,5
2003	21,1	65,0	13,8
2004	20,3	65,4	14,3
2005	19,5	65,7	14,7
2006	18,8	66,1	15,1
2007	18,0	66,5	15,5
2008	17,5	66,6	15,8
Lubliniec			
2002	22,7	63,4	13,9
2003	21,8	63,9	14,3
2004	20,9	64,3	14,8
2005	20,1	64,9	15,0
2006	19,6	65,0	15,5
2007	18,9	65,2	15,9
2008	18,5	65,2	16,4
Nysa			
2002	20,5	64,6	14,9
2003	19,6	65,2	15,3
2004	18,7	65,8	15,6
2005	17,9	66,2	15,8
2006	17,4	66,3	16,3
2007	16,6	66,4	16,9
2008	16,1	66,3	17,6
Głogówek			
2002	23,8	59,9	16,3
2003	22,9	60,3	16,8
2004	22,9	60,3	16,8
2005	22,1	61,1	16,7
2006	20,9	61,9	17,2
2007	20,6	62,3	17,2
2008	19,6	62,8	17,6

ŹRÓDŁO: Główny Urząd Statystyczny.

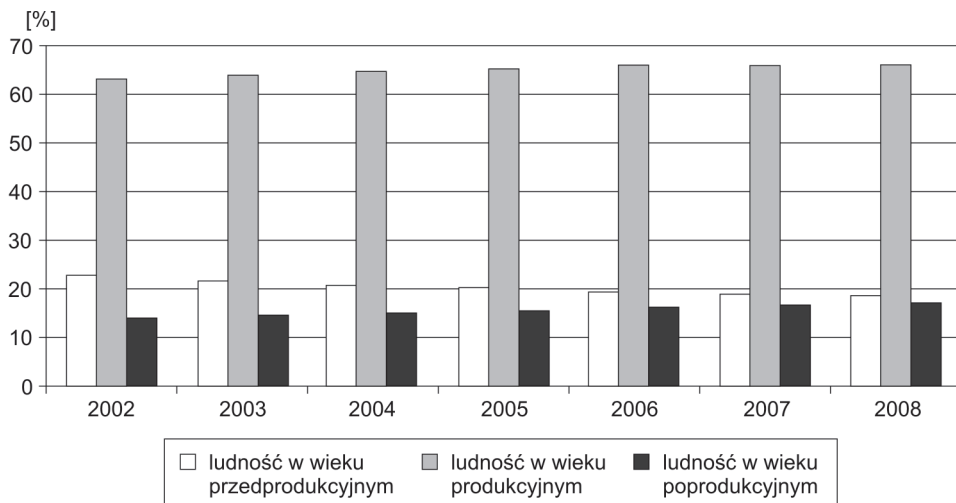
Analiza danych wyraźnie wskazuje na wyrównywanie się liczebności osób w grupie w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. O ile w roku 2002 przewaga osób należących do tej pierwszej była wyraźna, o tyle w roku 2008 grupy te były liczbowo wyrównane. Wyjątek stanowi Nysa, gdzie w 2008 roku grupa osób w wieku poprodukcyjnym stanowiła większy udział w ogólnej liczbie ludności niż grupa osób w wieku przedprodukcyjnym.

Udział ludności w poszczególnych grupach wiekowych w stosunku do ogólnej liczby ludności prezentują wykresy 5., 6., 7. i 8.:

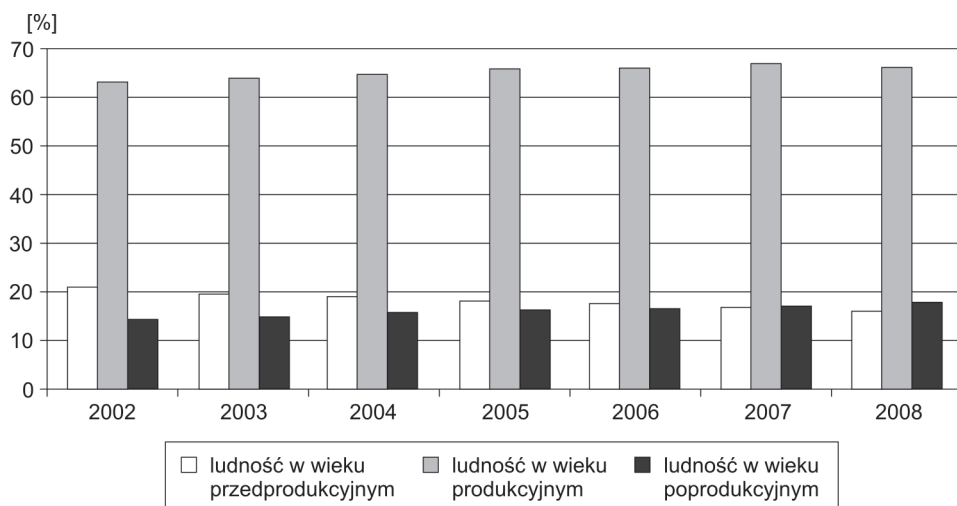
WYKRES 5. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych w Raciborzu

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

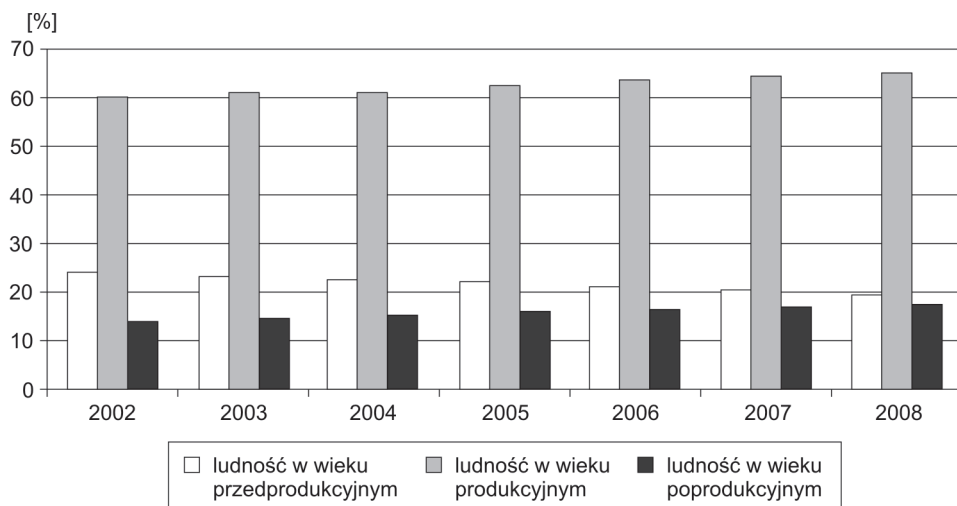
WYKRES 6. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych w Lublińcu

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 7. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych w Nysie

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 8. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych w Głogówku

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Drugim obok ekonomicznego kryterium wyróżniania grup wiekowych jest kryterium biologiczne. Jak już wspomniano, według tego kryterium ludność dzieli się na: dzieci (0—14), ludność dorosłą (15—59) oraz ludność starą (60+).

Według E. Rosseta podział ludności na biologiczne grupy wiekowe pozwala na klasyfikację zbiorowości w zależności od stopnia zaawansowania procesu starzenia się. Podstawą wyróżniania poziomów starości demogra-

ficznej jest wartość współczynnika starości demograficznej, liczonego jako udział ludności w wieku powyżej 60 lat w ogólnej liczbie ludności. Rosset wyróżnia cztery etapy starzenia się społeczeństw: jeśli udział ludności w wieku powyżej 60 lat nie przekracza 8% w stosunku do całej populacji, wówczas mówimy o społeczeństwie młodym, jeśli udział ten mieści się w granicach od 8—10% społeczeństwo jest na etapie przedpola starzenie się, przedział 10—12% oznacza właściwe starzenie się, a przekroczenie granicy 12% świadczy o starości demograficznej.

Drugim przydatnym współczynnikiem w badaniu struktury ludności ze względu na udział grup wiekowych wyróżnionych na podstawie kryterium biologicznego jest współczynnik młodości demograficznej. Wyznacza się go podobnie jak współczynnik starości demograficznej, odnosząc w tym przypadku liczbę osób w wieku 0—14 lat do ogólnej liczby ludności analizowanej zbiorowości.

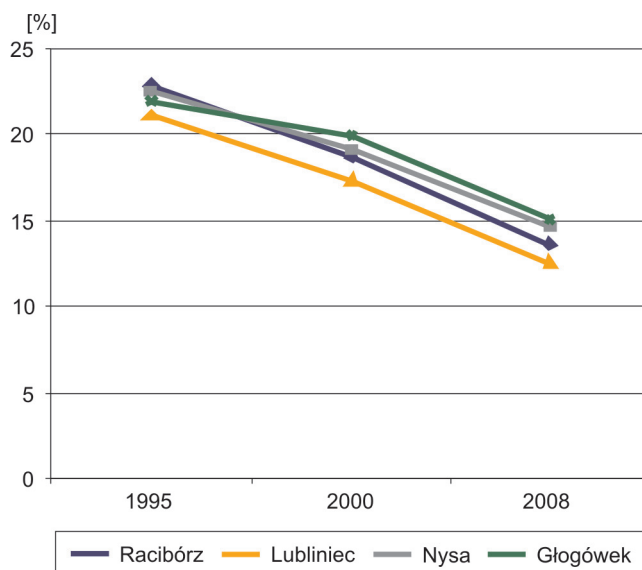
Wartości współczynnika młodości i starości demograficznej w latach 1995—2008 przedstawia tabela 9. oraz wykresy 9. i 10.:

Analiza danych dla wybranych miast pokazuje tendencję spadkową współczynników młodości demograficznej, co, jak wskazano wcześniej, wiąże się ze zmniejszoną liczbą urodzeń i jednocześnie wzrastającą war-

TABELA 9. Wskaźniki młodości i starości demograficznej w latach 1995, 2000 i 2008 (%)

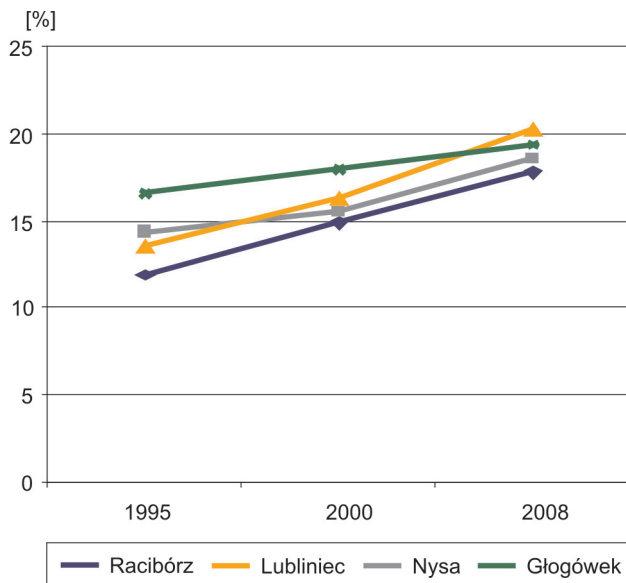
Rok	Współczynnik młodości demograficznej	Współczynnik starości demograficznej
Racibórz		
1995	22,9	11,9
2000	18,7	14,9
2008	13,6	17,9
Lubliniec		
1995	22,4	14,4
2000	19,1	15,6
2008	14,6	18,6
Nysa		
1995	21,1	13,5
2000	17,3	16,3
2008	12,5	20,3
Głogówek		
1995	21,9	16,6
2000	19,9	18,0
2008	15,1	19,4

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 9. Dynamika spadku współczynnika młodości demograficznej w badanych miastach w latach 1995–2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 10. Dynamika wzrostu współczynnika starości demograficznej w badanych miastach w latach 1995–2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

tością współczynnika starości demograficznej. Większość badanych miast już w 1995 roku przekroczyła 12-procentowy próg starości demograficznej. Wyjątkiem był wówczas Racibórz — 11,9%. W 2008 roku we wszystkich miastach współczynnik starości demograficznej wynosił znacznie powyżej 12,0%. Najniższą wartość zanotowano w Raciborzu (17,9%), a najwyższą w Nysie (20,3%).

Największy wzrost wartości współczynnika starości demograficznej zanotowano w Nysie (wzrost o 6,8%), następnie w Raciborzu (6,0%), Lublińcu (4,2%) i Głogówku (2,8%).

Podstawowym wnioskiem z analizy cech starzenia się populacji badanych miast jest spostrzeżenie o podobieństwie zachodzących w nich procesów. Są one zjawiskami o podobnej dynamice i takim samym kierunku. Możemy stwierdzić, że uwidacznia się w nich szersza tendencja występująca w całej polskiej populacji w okresie transformacji gospodarczej i społeczno-kulturowej modernizacji.

3. Struktura ludności według wykształcenia

Badania dotyczące wykształcenia ludności prowadzi się podczas spisów powszechnych oraz w ramach bieżącej ewidencji ludności. Dane, które udostępnia Główny Urząd Statystyczny oraz jego regionalne przedstawicielstwa dotyczą jedynie tego pierwszego źródła. Stąd analiza danych opisujących strukturę wykształcenia mieszkańców badanych miast dotyczy jedynie roku 2002.

Kwestia porównywalności danych dotyczących poziomu wykształcenia ludności nastrocza zawsze wiele kłopotów, których głównymi przyczynami są zmiany systemu kształcenia.

W ciągu ostatnich dwóch dekad w skali całego kraju liczba osób z wykształceniem wyższym znacznie wzrosła. O ile na początku lat 90. XX wieku odsetek osób z wykształceniem wyższym wynosił około 7,0%, dziś wynosi on prawie dwa razy tyle. Ma na to wpływ masowość studiów wyższych, a przede wszystkim dostępność edukacji wyższej nie tylko w centrach i metropoliach.

Szczegółowe dane dotyczące struktury wykształcenia w badanych miastach przedstawiono w tabeli 10.

W większości badanych miast procent osób z wykształceniem wyższym nie odbiega od odsetka notowanego na poziomie kraju. Jedynie w Głogówku jest mniejsza liczba osób posiadających wyższe wykształcenie.

Przodująca pod tym względem Nysa (11,64% mieszkańców posiada wykształcenie wyższe) jest siedzibą Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, podobnie jak Racibórz. Ma on jednak mniej korzystny od Nysy odsetek wykształconej populacji na poziomie wyższym i średnim. Dopiero jeśli chodzi o poziom wykształcenia zawodowego Racibórz uzyskuje przewagę.

TABELA 10. Struktura wykształcenia w badanych miastach w roku 2002 (%)

Poziom wykształcenia	Miasto			
	Racibórz	Lubliniec	Nysa	Głogówek
Wyższe	9,54	11,51	11,64	7,27
Policealne	2,95	3,53	3,56	4,69
Średnie ogólnokształcące	8,40	9,98	9,18	7,02
Średnie zawodowe	18,36	22,88	25,42	16,10
Zasadnicze zawodowe	23,97	22,54	19,90	29,59
Podstawowe ukończone	24,90	23,64	22,87	30,46
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	2,16	2,26	2,49	2,00
Nieustalone	9,72	3,65	4,94	2,87

ŹRÓDŁO: Podstawowe informacje ze spisu powszechnego 2002, Urząd Statystyczny w Katowicach i Opolu.

4. Ruch naturalny ludności

Istotnym elementem wpływającym na stan i strukturę ludności jest jej ruch naturalny. Składają się na niego: małżeństwa i rozwody, urodzenia oraz zgony. Różnica pomiędzy urodzeniami i zgonami to przyrost naturalny, element, który należy wziąć pod uwagę, prognozując liczbę ludności w przyszłości.

Wszystkie wymienione składniki ruchu naturalnego, ich wielkość zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i w postaci wskaźników są dostępne na poziomie badanych miast. Brak natomiast dostępnych danych odnoszących się do miar reprodukcji ludności, czyli takich, na podstawie których można by stwierdzić, czy ludność badanych miast będzie w przyszłości dalej malała, czy też nastąpi wzrost liczny ich mieszkańców.

W celu porównania danych dotyczących ruchu naturalnego w czterech interesujących nas miastach obliczono współczynniki małżeństw, urodzeń, zgonów oraz przyrostu naturalnego, tak aby możliwe było porównanie tych procesów w miastach o tak zróżnicowanym zaludnieniu.

Zestawienie wskaźników (liczonych na 1 000 mieszkańców) ruchu naturalnego w badanych miastach przedstawia tabela 11.:

TABELA 11. Ruch naturalny ludności w latach 2002—2008

Rok	Współczynnik małżeństw	Współczynnik urodzeń	Współczynnik zgonów	Współczynnik przyrostu naturalnego
Racibórz				
2002	5,1	8,4	7,9	0,5
2003	5,0	8,3	8,1	0,1
2004	4,8	9,0	7,9	1,1
2005	4,9	7,5	8,6	-1,1
2006	6,0	8,0	8,4	-0,4
2007	5,7	8,2	9,1	-0,9
2008	5,3	9,2	10,1	-0,8
Lubliniec				
2002	4,7	7,6	9,9	-2,3
2003	5,8	8,7	9,8	-1,1
2004	4,2	7,7	10,1	-2,4
2005	5,0	8,6	9,8	-1,2
2006	6,7	9,1	9,0	0,1
2007	6,4	9,1	10,8	-1,7
2008	6,6	10,7	9,1	1,6
Nysa				
2002	4,8	7,4	7,5	-0,1
2003	5,0	6,7	6,2	-1,3
2004	4,3	7,5	7,9	-0,5
2005	4,0	8,2	8,1	-0,4
2006	5,2	7,3	7,3	-1,2
2007	5,5	7,4	8,6	-1,7
2008	6,0	7,8	8,4	-1,6
Głogówek				
2002	2,7	7,5	8,6	-1,1
2003	2,9	6,2	8,2	-2,0
2004	3,4	7,9	11,8	-3,9
2005	5,0	8,1	11,6	-3,4
2006	6,1	7,3	10,8	-3,5
2007	5,3	8,6	11,6	-3,0
2008	5,4	8,4	8,4	0,0

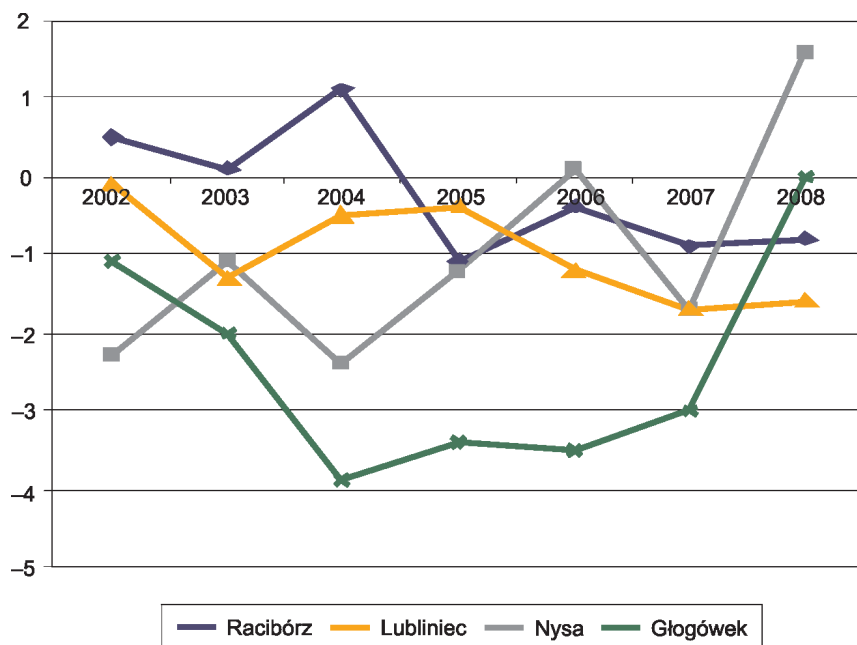
ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Przedstawione dane dotyczące ruchu naturalnego odzwierciedlają tendencję ujemnego przyrostu naturalnego, jaka notowana była na poziomie ogólnopolskim, gdzie jednak trend ten został odwrócony już w 2006 roku.

W badanych miastach w latach 2002–2008 dominował trend spadkowy, co przyczyniło się do wspomnianego na początku tekstu spadku rzeczywistej liczby ludności.

W poszczególnych miastach tendencja spadkowa kształtowała się odmiennie. Najniższe wartości współczynnika przyrostu naturalnego zanotowano w latach 2002–2008 w Głogówku, a najwyższe w Raciborzu, choć w mieście tym w ciągu ostatnich czterech lat wartość wspomnianego współczynnika także miała wartość ujemną.

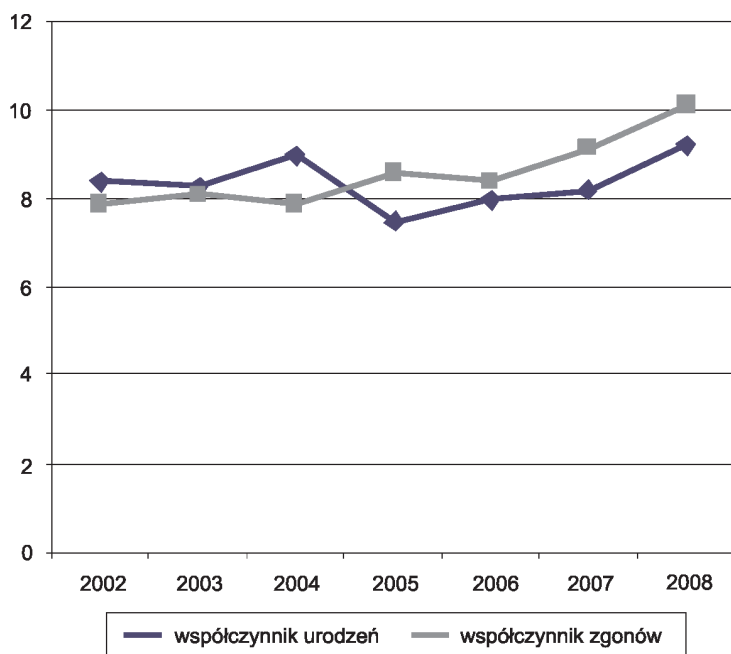
Zróznicowanie wartości współczynnika przyrostu naturalnego w badanych miastach obrazuje wykres 11.:

WYKRES 11. Dynamika wartości współczynnika przyrostu naturalnego w badanych miastach w latach 2002–2008

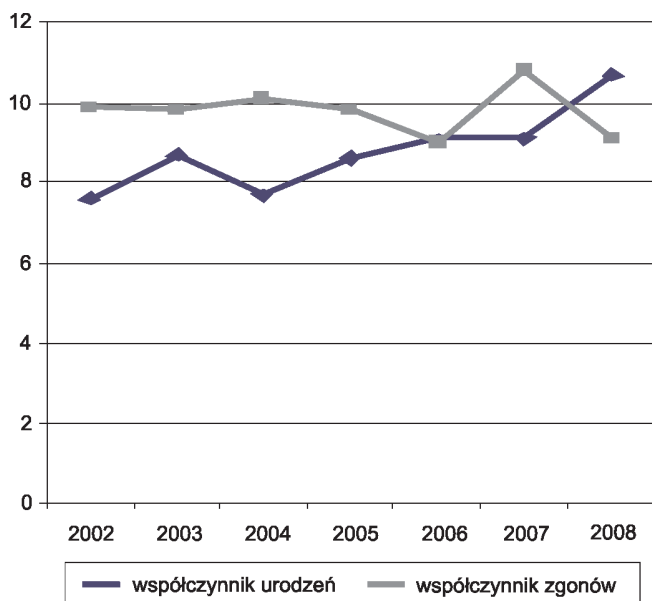
ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Przedstawione na wykresach 12., 13., 14. i 15. wartości współczynników urodzeń i zgonów (różnica pomiędzy nimi jest wartością współczynnika przyrostu naturalnego) w poszczególnych miastach wskazują na wzajemne „przemieszczanie się” współczynnika urodzeń i zgonów. Jedynie w przypadku Głogówka w całym analizowanym okresie liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń, dając ujemny przyrost naturalny. Zatem w pozostałych miastach średniej wielkości w analizowanym okresie procesy przyrostu naturalnego pozostawały we względniej równowadze.

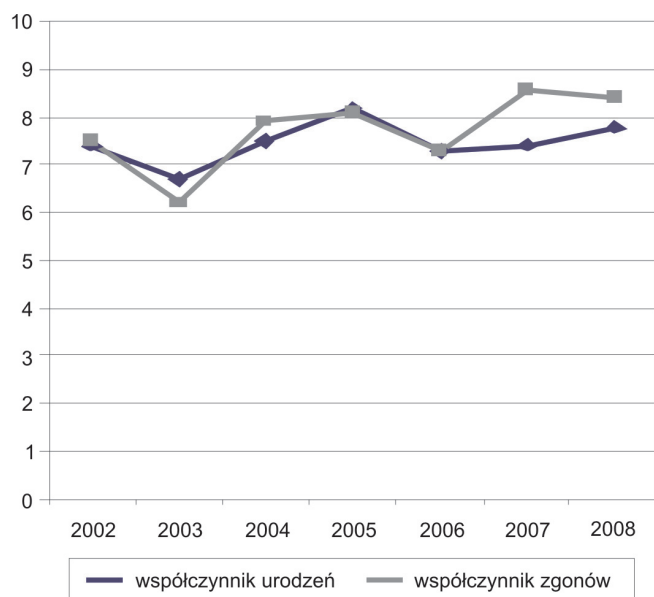
WYKRES 12. Wartości współczynnika przyrostu naturalnego w Raciborzu w latach 2002—2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

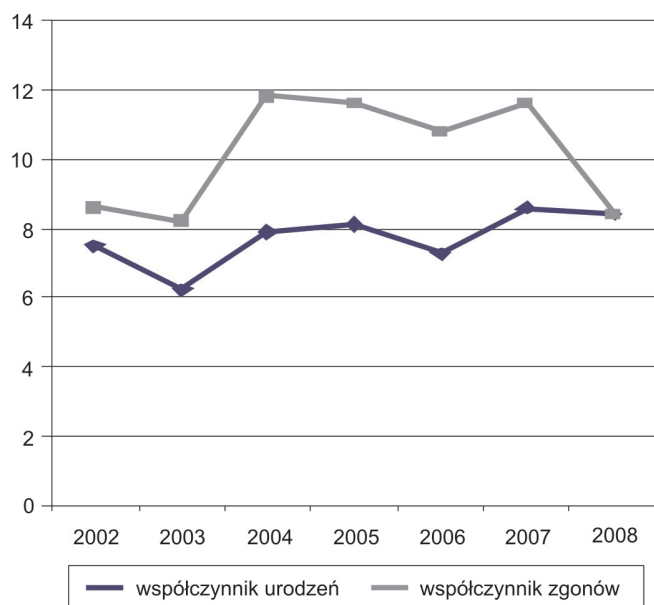
WYKRES 13. Wartości współczynnika przyrostu naturalnego w Lublińcu w latach 2002—2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 14. Wartości współczynnika przyrostu naturalnego w Nysie w latach 2002—2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

WYKRES 15. Wartości współczynnika przyrostu naturalnego w Głogówku w latach 2002—2008

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

5. Ruch wędrowski ludności

Na rzeczywisty przyrost lub ubytek liczby ludności wpływa, oprócz ruchu naturalnego, ruch wędrowski ludności, zwany inaczej ruchem migracyjnym. Migracje (wędrowki) to, najprościej rzecz ujmując, zmiany stałego lub czasowego miejsca zamieszkania. W badaniach ruchów wędrowskich bierze się pod uwagę: obszar migracji, określany granicami jednostek administracyjnych, czas migracji oraz jej cel².

Dane pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego pozwoliły na analizę ruchu wędrowskiego w badanych miastach pod kątem wewnętrznego i zewnętrznego kryterium migracji. Zgromadzone dane obrazowały liczbę zanotowanych zameldowań oraz wymeldowań w ruchu wewnętrznym i zewnętrznym. Na ich podstawie można było obliczyć saldo migracji (różnica pomiędzy liczbą zameldowań i wymeldowań) wewnętrznej i zewnętrznej. Szczegółowe dane zawiera tabela 12.:

TABELA 12. Ruch wędrowski (migracje) ludności w latach 2002—2008

Rok	Zameldowania w ruchu wewnętrznym	Zameldowania z zagranicy	Wymeldowa- nia w ruchu wewnętrznym	Wymeldowa- nia za granicę	Saldo migracji wewnętrznych	Saldo migracji zewnętrznych
1	2	3	4	5	6	7
Racibórz						
1995	591	37	488	279	103	-242
1996	619	42	504	404	115	-362
1997	525	40	596	298	-71	-258
1998	498	45	607	379	-109	-334
1999	554	39	578	295	-24	-256
2000	436	36	565	497	-129	-461
2001	381	31	477	427	-96	-396
2002	559	36	530	504	29	-468
2003	424	55	574	433	-150	-378
2004	457	59	625	443	-168	-384
2005	455	64	543	491	-88	-427
2006	434	42	549	533	-115	-490
2007	432	55	601	0	-169	55
2008	366	80	497	0	-131	80
Lubliniec						
1995	250	3	187	19	63	-16
1996	275	8	249	38	26	-30
1997	264	3	201	48	63	-45
1998	304	4	182	41	122	-37

² J. Z. HOLZER: *Demografia*. Warszawa 2003, s. 271.

cd. tab. 12

1	2	3	4	5	6	7
1999	246	6	253	33	-7	-27
2000	322	4	217	60	105	-55
2001	228	16	205	62	23	-46
2002	228	9	264	77	-36	-68
2003	273	3	272	76	1	-73
2004	253	3	234	104	19	-101
2005	254	1	216	131	38	-121
2006	290	12	214	166	76	-154
2007	366	17	260	164	106	-147
2008	238	15	173	128	65	-113
Nysa						
1995	525	12	484	57	41	-45
1996	468	29	479	47	-11	-18
1997	419	16	488	36	-69	-20
1998	441	22	607	53	-166	-31
1999	421	18	500	54	-79	-36
2000	469	19	516	67	-47	-48
2001	389	29	508	47	-119	-18
2002	464	19	572	65	-108	-46
2003	481	23	567	66	-86	-43
2004	409	25	649	58	-240	-33
2005	369	25	551	65	-182	-40
2006	392	23	711	200	-319	-177
2007	358	37	637	117	-279	-80
2008	365	33	498	124	-133	-91
Głogówek						
1995	53	3	44	60	9	-57
1996	67	5	77	54	-10	-49
1997	80	4	69	139	11	-135
1998	65	7	83	64	-18	-57
1999	76	5	49	42	27	-37
2000	76	13	58	52	18	-39
2001	77	10	38	80	39	-70
2002	28	11	55	231	-27	-220
2003	49	10	53	188	-4	-178
2004	75	8	63	81	12	-73
2005	79	11	64	54	15	-43
2006	78	6	53	58	25	-52
2007	94	10	50	67	44	-57
2008	61	11	46	8	15	3

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Podstawowymi miernikami natężenia migracji stosowanymi w analizie demograficznej są wielkość migracji brutto i netto. Migracja brutto jest to suma ludności napływającej na dany teren i ludności odpływającej z tego terenu w czasie t . Migracja netto, nazywana też migracją czystą lub saldem migracji, jest to różnica między napływem ludności na dany teren w okresie t i jej odpływem w tym okresie.

Mierniki te mają jednak pewną wadę: nie uwzględniają ludności zamieszkałej w okresie t na danym terenie. Dla naszej analizy porównawczej nie byłyby zatem przydatne. Znacznie większą przydatność poznawczą w tym wypadku zapewniają współczynniki migracji: współczynnik napływu wędrownego, odpływu wędrownego oraz salda migracji. Oblicza się je, dzieląc bezwzględne miary migracji przez średnią liczbę ludności, uwzględniając przy tym liczbę ludności na danym terenie w określonym czasie t . Współczynniki te można obliczać, biorąc pod uwagę osobno migracje wewnętrzne, zewnętrzne lub saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych.

Dla przejrzystości interpretacji wszystkie współczynniki pomnożono przez „stałą”, która wynosiła 1 000.

Tak obliczone współczynniki migracji ilustruje tabela 13. i 14.:

TABELA 13. Współczynniki napływu i odpływu wędrownego oraz salda migracji z uwzględnieniem migracji wewnętrznych i zewnętrznych

Rok	Współczynnik napływu wędrownego wewnętrznego (na 1 000 osób)	Współczynnik napływu wędrownego zewnętrznego (zagranicznego) (na 1 000 osób)	Współczynnik odpływu wędrownego wewnętrznego (na 1 000 osób)	Współczynnik odpływu wędrownego zewnętrznego (na 1 000 osób)	Współczynnik salda migracji wewnętrznych (na 1 000 osób)	Współczynnik salda migracji zewnętrznych (na 1 000 osób)
1	2	3	4	5	6	7
Racibórz						
1995	9,09	0,57	7,50	4,29	1,59	-3,72
1996	9,53	0,65	7,56	6,22	1,97	-5,57
1997	8,14	0,62	9,24	4,62	-1,10	-4,00
1998	7,75	0,70	9,44	5,90	-1,69	-5,20
1999	9,12	0,64	9,51	4,86	-0,39	-4,22
2000	7,25	0,60	9,39	8,26	-2,14	-7,66
2001	6,39	0,52	8,00	7,16	-1,61	-6,64
2002	9,43	0,61	8,94	8,50	0,49	-7,89
2003	7,21	0,93	9,76	7,37	-2,55	-6,44
2004	7,84	1,01	10,72	7,60	-2,88	-6,59
2005	7,88	1,11	9,40	8,50	-1,52	-7,39
2006	7,59	0,73	9,60	9,32	-2,01	-8,57
2007	7,59	0,97	10,56	0,00	-2,97	0,97
2008	6,45	1,41	8,76	0,00	-2,31	1,41

cd. tab. 13

1	2	3	4	5	6	7
Lubliniec						
1995	9,27	0,11	6,93	0,70	2,34	-0,59
1996	10,19	0,30	9,23	1,41	0,96	-1,11
1997	9,77	0,11	7,44	1,78	2,33	-1,67
1998	11,19	0,15	6,70	1,51	4,49	-1,36
1999	9,97	0,24	10,25	1,34	-0,28	-1,10
2000	13,05	0,16	8,80	2,43	4,25	2,27
2001	9,24	0,65	8,31	2,51	0,93	-1,86
2002	9,32	0,37	10,79	3,15	-1,47	-2,78
2003	11,20	0,12	11,16	3,12	0,04	-3,00
2004	10,39	0,12	9,61	4,27	0,78	-4,15
2005	10,48	0,04	8,91	5,40	1,57	-5,36
2006	12,00	0,50	8,85	6,87	3,15	-6,37
2007	15,17	0,70	10,78	6,80	4,39	-6,10
2008	9,92	0,62	7,21	5,33	2,71	-4,71
Nysa						
1995	10,74	0,24	9,90	1,16	0,84	-0,92
1996	9,55	0,59	9,77	0,96	-0,22	-0,37
1997	8,58	0,33	9,99	0,74	-1,41	-0,41
1998	9,03	0,45	12,43	1,08	-3,40	-0,63
1999	8,71	0,37	10,34	1,12	-1,63	-0,75
2000	9,72	0,39	10,70	1,39	-0,98	-1,00
2001	8,07	0,60	13,54	0,97	-2,47	-0,37
2002	9,63	0,39	11,87	1,35	-2,24	-0,96
2003	10,02	0,48	11,82	1,28	-1,80	-0,90
2004	8,56	0,52	13,58	1,21	-5,02	-0,69
2005	7,76	0,53	11,59	1,37	-3,83	-0,84
2006	8,28	0,49	15,02	4,22	-6,74	-3,73
2007	7,61	0,79	13,54	2,49	-5,93	-1,70
2008	7,83	0,71	10,69	2,66	-2,86	-1,95
Głogówek						
1995	7,99	0,45	6,64	9,05	1,35	-8,60
1996	10,20	0,46	11,72	8,22	-1,52	-7,46
1997	12,37	0,62	10,67	21,49	1,70	-20,87
1998	10,14	1,09	12,95	9,98	-2,81	-8,89
1999	11,78	0,77	7,59	6,51	4,19	-5,74
2000	11,86	2,03	9,05	8,11	2,81	-6,08
2001	12,10	1,57	5,97	12,57	6,13	-11,00
2002	4,56	1,79	8,95	37,60	-4,39	-35,81

cd. tab. 13

1	2	3	4	5	6	7
2003	8,24	1,68	8,91	31,61	-0,67	-29,93
2004	12,70	1,35	10,67	13,72	2,03	-12,37
2005	13,51	1,88	10,95	9,24	2,56	-7,36
2006	13,53	1,04	9,19	10,06	4,34	-9,02
2007	16,37	1,74	8,71	11,67	7,66	-9,93
2008	10,50	1,89	7,92	1,38	2,58	0,51

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

TABELA 14. Współczynniki (ogólne) napływu i odpływu wędrownego oraz salda migracji

Rok	Współczynnik napływu wędrownego	Współczynnik odpływu wędrownego	Współczynnik salda migracji
1	2	3	4
Racibórz			
1995	9,66	11,79	-2,13
1996	10,18	13,78	-3,60
1997	8,76	13,86	-5,10
1998	8,45	15,34	-6,89
1999	9,76	14,37	-4,61
2000	7,85	17,65	-9,80
2001	6,91	15,16	-8,25
2002	10,04	17,44	-7,40
2003	8,14	17,13	-8,99
2004	8,85	18,32	-9,47
2005	8,99	17,90	-8,91
2006	8,32	18,92	-10,6
2007	8,56	10,56	-2,0
2008	7,86	8,76	-0,9
Lubliniec			
1995	9,38	7,63	1,75
1996	10,49	10,64	-0,15
1997	9,88	9,22	0,66
1998	11,34	8,21	3,13
1999	10,21	11,59	-1,38
2000	13,21	11,23	1,98
2001	9,89	10,82	-0,93
2002	9,69	13,94	-4,25
2003	11,32	14,28	-2,96
2004	10,51	13,88	-3,37
2005	10,52	14,31	-3,79
2006	12,50	15,72	-3,22

cd. tab. 14

1	2	3	4
2007	15,87	17,58	-1,71
2008	10,54	12,54	-2,00
Nysa			
1995	10,98	11,06	-0,08
1996	10,14	10,73	-0,59
1997	8,91	10,73	-1,82
1998	9,48	13,51	-4,03
1999	9,08	11,46	-2,38
2000	10,11	12,09	-1,98
2001	8,67	14,51	-5,84
2002	10,02	13,22	-3,20
2003	10,50	13,10	-2,60
2004	9,08	14,79	-5,71
2005	8,29	12,96	-4,67
2006	8,77	19,24	-10,47
2007	8,40	16,03	-7,63
2008	8,54	13,35	-4,81
Głogówek			
1995	8,44	15,69	-7,25
1996	10,66	19,94	-9,28
1997	12,99	32,16	-19,17
1998	11,23	22,93	-11,70
1999	12,55	14,10	-1,55
2000	13,89	17,16	-3,27
2001	13,67	18,54	-4,87
2002	6,35	46,55	-40,02
2003	9,92	40,52	-30,60
2004	14,05	24,39	-10,34
2005	15,39	20,19	-4,80
2006	14,57	19,25	-4,68
2007	18,11	20,38	-2,27
2008	12,39	9,30	3,09

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Z nielicznymi wyjątkami w kilku badanych latach, w czterech badanych miastach peryferyjnych województw śląskiego i opolskiego saldo migracji w analizowanym okresie miało wartość ujemną. Najniższe wartości współczynnika salda migracji w latach 1995—2008 zanotowano w Głogówku. Trudno powiedzieć, dlaczego w latach 2002 i 2003 wartość tego miernika była aż tak niska. Z pewnością na tak silny ruch wędrowniczy

w tym mieście w całym analizowanym okresie wpłynął skład etniczny miejscowości. Część osób mająca podwójne obywatelstwo, polskie i niemieckie, należy do grupy osób bardziej mobilnych niż mieszkańcy innych badanych miejscowości.

6. Podsumowanie analizy

Analiza potencjału demograficznego badanych miast wykazuje, że najbardziej specyficzne warunki są w Nysie. Jest tam największy wzrost wartości współczynnika starości demograficznej (w Nysie wzrost o 6,8%, w Raciborzu 6,0%, Lublińcu 4,2%, a najniższy w Głogówku 2,8%). Współczynnik ubytku ludności w trzech z czterech badanych miast wynosił około 12,0%, a w Nysie nie przekroczył 5,0%. Współczynnik obciążenia ekonomicznego ludności aktywnej zawodowo ludnością bierną wszędzie wykazuje tendencję spadkową. Ma na to przede wszystkim wpływ malejąca liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, co z kolei jest wynikiem malejącego przyrostu naturalnego. Wzrasta natomiast współczynnik obciążenia ekonomicznego ludności aktywnej zawodowo ludnością w wieku poprodukcyjnym. Tendencja ta utrzymuje się także we wszystkich badanych miastach. Wyjątek stanowi Nysa, gdzie w 2008 roku grupa osób w wieku poprodukcyjnym stanowiła większy udział w ogólnej liczbie ludności niż grupa osób w wieku przedprodukcyjnym.

Struktura wykształcenia, a szczególnie procent osób z wyższym wykształceniem, w badanych miastach nie odbiega od odsetka notowanego na poziomie kraju. Jedynie w Głogówku jest mniejsza liczba osób mających wyższe wykształcenie. W tym także mieście, w całym analizowanym okresie, był ujemny przyrost naturalny. W większych miastach średniej wielkości procesy przyrostu naturalnego pozostawały we względnie równowadze. Oznacza to większe trudności z utrzymaniem dynamiki funkcjonowania systemu gospodarczego w małym mieście niż w większych badanych ośrodkach. Zapewne wielkość miast ma wpływ na poziom aktywizacji edukacyjnej i jakość warunków życia codziennego ich mieszkańców. Będzie to przedmiotem studiów w dalszej części prezentowanego opracowania na podstawie danych sondażowych.